

Znesváření bratři

(aneb O kostře pod schody)

V Broumově, v Horním Poříčí, dříve zvaném Obersand, stál dům číslo 17, který na první pohled nevypadal nijak výjimečně. Přesto se mu lidé raději vyhnuli, protože se říkalo, že tam straší. A skutečně tam docházelo k podivným úkazům. Dveře v domě se často samy otvíraly, bylo slyšet šouravé kroky, ale nikoho nebylo vidět, a pod schody se občas ozval nářek, nadávky, křik a rány, jako když se někdo hádá a pere. Jedna nová obyvatelka, již nikdo předtím neřekl, co se v domě děje, měla málem smrt z toho, když se před ní na chodbě z ničeho nic vynořil obrovitý muž, kterého předtím nikdy neviděla.

Staří lidé vyprávěli, že v tomto domě žili v dávných dobách dva bratři. Starší byl koželuh a mladší, vysoký a velmi pohledný muž, bratrovo zboží prodával. Cesty za obchody ho natolik zaměstnávaly, že byl často mimo domov a přicházel sem jen málokdy. Doby jeho nepřítomností se prodlužovaly, až jednoho dne, brzy po návratu dom, náhle zmizel nadobro a víckrát ho už nikdo neviděl. Lidé pro všechno hledají vysvětlení, a tak se začalo povídat, že sourozenci se tehdy tak strašlivě pohádali, že koželuh svého bratra zabil. Nedalo se mu však nic dokázat, a tak unikl spravedlnosti.

Od té doby však v domě strašilo a nájemníci odtud postupně odcházeli. Přítrž tomu učinil až jeden z pozdějších majitelů, který dal dům přestavět. Tehdy se při stavebních pracích našla v zazděném prostoru pod schody kostra vysokého muže. Jakmile majitel domu nechal kosti pochovat na hřbitově, všechny záhady rázem ustaly a v domě byl klid.

Vysvětlivky

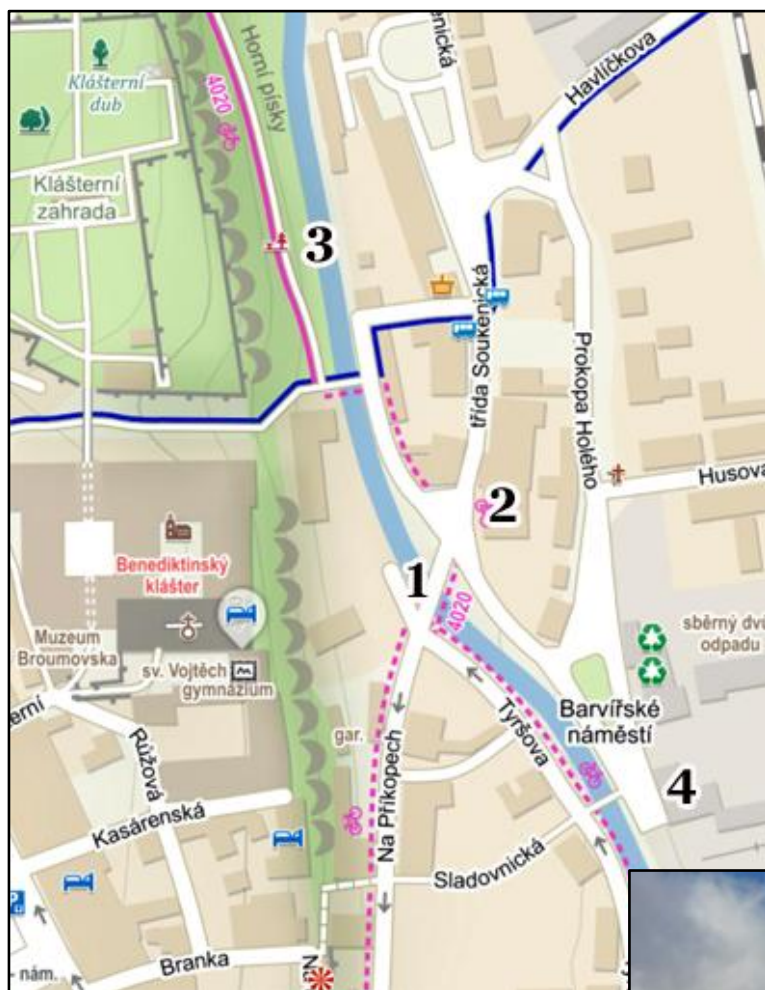
1 - Obersand (přeloženo z němčiny do češtiny doslova jde o Horní písky), je část Broumova, které se říká Horní Poříčí. Jak evokuje název, Poříčí je obydlená část Broumova podél řeky Stěnavy a dělí se na Horní a Dolní. Tím, co rozdělovalo od nepaměti obě části, byl starý kamenný most pod klášterem. Od mostu, po proudu dolů, směrem k textilní továrně Veba a dále, mluvíme o Dolním Poříčí. Od mostu, proti proudu, směrem na Olivětín, mluvíme o Horním Poříčí. Dodnes se na turistické mapě nachází pro tuto část původní název Horní písky. Německé názvy logicky pocházejí z dob Rakousko-Uherské monarchie, takže dobu vzniku pověsti lze odhadnout zhruba na 17. - 18. století. Kde se v té době nacházel dům č. 17, netuším, ale dnes se dům č. 17 nachází hned nad mostem, na straně Horního Poříčí, takže kdo ví?

2 - Koželuh (jak napovídá název ze základu slov louhování a kůže), byl kdysi řemeslník, který vydělával a zpracovával zvířecí kůže. Od lidí vykupoval po zabíjačce kůže hovězí, vepřové, kozí, ovčí i koňské. Koželuh je změkčoval a pružné ohebné kůže se poté říkalo useň. Tu pak od něho zase kupovali ševci (aby mohli šít boty), brašnáři (aby mohli vyrábět brašny), sedláři (na sedla). Koželuh potřeboval pro změkčení zvířecích kůží na useň velmi mnoho vody, tudíž je logické, že svou živnost provozoval poblíž řeky, potoka či rybníku. Je tedy velmi pravděpodobné, že dům č. 17, který je v současnosti hned za mostem přes řeku Stěnavu, mohl být taktéž domem č. 17 v naší pověsti. Pozor, podobný název pro stejnou práci, tedy vydělávání kůží, jakou dělával

koželuh, tak má i označení jirchář. Obě označení mají společné to, že oba řemeslníci vydělávali, změkčovali, kůže. Rozdíl v označení je však dán rozdílem v postupu prací. Zatímco jirchář (takzvaný bělo-kožešník), změkčoval kůže pomocí roztoku kamence, což je sůl kyseliny sírové, tak koželuh (takzvaný černo-kožešník), změkčoval kůže vápennou vodou. Postup byl zhruba tento: Nejprve kůži namáčel ve vodě, aby nebyla tak tuhá. Na spodní straně, ji pak protahoval přes dlouhý tupý nůž (takzvanou skobzu či skoblu), aby kůži zbavil zbytků masa a blan. Z venkovní strany, aby ji zbavil srsti a chlupů, tak ji natíral hašeným vápnem, nebo ji dva týdny nechal máchat ve vápenné vodě. Když byla kůže takto připravena, pokládala se na sebe do vrstev, a změkklá srst se pak přetáhla na postruhu. V této fázi připravené kůži se říká holina (tedy od základu, že byla holá a zbavena nečistot z obou stran). Pak se louhuje a vyčiní. Tato slova většinou známe, ale málokdo si pod tím umí představit konkrétní činnost. Takže louhování a vyčinění u koželuha znamenalo, že si připravil roztok z kůry stromů (nejčastěji dub či jilm), který obsahoval třísloviny. Do roztoku, který byl většinou v kádích či v jámách, pak kůži vrstvenou na sebe nakládal na několik týdnů. Poté, co byla z kádí vytažena, tedy již vyčiněna v useň, tak se kůže sušily, lisovaly, popřípadě na práni barvily a leštily. Koželužskému vyčinění kůži se tedy říká podle postupu tříslo-činění. Vzhledem k barvě tříselných roztoků z kůry stromů, pak výsledná useň mívala barvy hnědé, či ještě tmavší, odtud tedy název černo-kožešník. Při jirchářském činění, kdy jirchář používal již zmíněný kamenec (síran hlinitý či síran draselno-hlinitý), měly výsledné usně barvu světlou, odtud tedy název bělo-kožešník. Nejstarší způsob je právě jirchářský a o prvních jirchářích jsou zmínky již v 11. století, zatímco koželužství se k nám dostalo někdy ve 13. století, a než koželuhové začali používat roztok z kůry stromů, ještě předtím používali k činění kůži popel. Postupem času pak lidstvo, zhruba v 19. století, objevilo novou metodu vyčinění kůží, při které se používal rybí tuk, který se do kůže několik hodin valčuje. Vzniknuvší měkká kůže má pak béžové či žluté zabarvení a začalo se jí tehdy říkat zámiš, počestěno semiš, a řemeslníkům se už neříká koželuh, nýbrž semišník. S příchodem průmyslové revoluce ve 20. století přišla i do louhování kůží novinka a od té doby se v průmyslovém louhování kůží používá ke změkčování síran chromitý. Po třech dnech má tak kůže modrozelenou barvu a je připravena k dalšímu zpracování a barvení, například k výrobě bot, či kožených bund, tak jak je známe dnes.



(vlevo) koželuhové na přelomu 19. a 20. století ve firmě Javůrek (neznámo kde)



- 1 - starý kamenný most pod klášterem přes řeku Stěnavu oddělující Horní a Dolní Poříčí
- 2 - dnes dům č. 17
- 3 - Horní Poříčí, oblast pod klášterní zahradou na břehu řeky Stěnavy, v minulosti s německým původním názvem Obersand (Horní písky)
- 4 - Dolní Poříčí, podél areálu textilní továrny Veba, a po proudu níže



(nahore a vlevo)
 dům č. 17 na Horním Poříčí hned vedle starého kamenného mostu přes Stěnavu (čelní a boční pohled 2022)



(vpravo) žlutý dům č. 17, vlevo kamenný most přes Stěnavu pod klášterem

Milan Škoda

- průvodce Broumovskem <http://www.milan-skoda.cz/broumovsko.htm>

- facebook <https://www.facebook.com/milan.skoda.9862/>

zdroj: Broumovsko v pověstech v převyprávění od Evy Koudelkové

zdroj: Wikipedie

fotografie: Milan Škoda, Šechtl & Voseček